

บทที่ 2

บัณฑิตศึกษาระยะก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2476-2503)

การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอบรมข้าราชการของรัฐ มุ่งสอนคนเพื่อเข้ารับราชการแต่เพียงอย่างเดียว แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านแนวความคิดทางการปกครองในอันที่จะนำเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาในระดับสูงได้มีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว บัณฑิตศึกษาได้เปิดทำการสอนเป็นครั้งแรกในประเทศไทยในช่วงของการเปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบัณฑิตศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก กล่าวถึงความเป็นมาของบัณฑิตศึกษา ในระยะเริ่มแรก (ระหว่าง พ.ศ. 2476 - 2485)

ช่วงหลัง กล่าวถึงบัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรกของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ระหว่าง พ.ศ. 2486 - 2503)

ความเป็นมาของบัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรก (พ.ศ. 2476 - 2485)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกในประเทศไทย ในระยะเริ่มแรกเปิดสอนเพียงชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงเท่านั้น คือ ประกาศนียบัตรรัฐประศาสนศาสตร์ ประกาศนียบัตรวิทยาศาสตร์ ประกาศนียบัตรวิศวกรรมศาสตร์ ประกาศนียบัตรแพทยศาสตร์ และประกาศนียบัตรวิชาพยาบาลและผดุงครรภ์ ส่วนการศึกษาในระดับปริญญาตรี เริ่มดำเนินการขึ้นใน พ.ศ. 2464 โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร ทรงมีพระบัญชาให้กระทรวงธรรมการติดต่อไปยังมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ เพื่อปรับปรุงกิจการแพทย์ในประเทศไทย นับแต่นั้นเป็นต้นมา กิจการด้านการแพทย์จึงได้รับการปรับปรุงจนถึงในระดับปริญญาตรีทางการแพทย์ Bachelor of Medicine (M.B.) ส่วนในสาขาอื่นยังคงเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรเรื่อยมา จนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ 2516: 39 - 41)

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศไทยเป็นครั้งแรก เป็นผลให้มีการกระจายอำนาจทั้งด้านบริหารและการเมืองไปสู่ประชาชนมากขึ้น ซึ่งจำเป็นที่จะต้องให้การศึกษาแก่บุคคลทั่วไปได้มีความรู้ ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น รัฐบาลคณะราษฎรในสมัยนั้นจึงได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาในทางการปกครองอันมีลักษณะ เป็นสถาบันการศึกษาในทางการปกครองที่จะ เป็นการ ให้อำนวยความสะดวกต่อระบอบประชาธิปไตย สถาบันดังกล่าวนี้คือ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ดังคำกรณบบังคมพูดของผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองต่อองค์สมเด็จพระปรมหาราชพรานริศรานุวัตติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพิธี เปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477 ตอนหนึ่งว่า

การตั้งสถานศึกษาตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อม เป็น เครื่องพิสูจน์และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมก็โดยอาศัยการศึกษาอันดี ตั้งแต่ขั้นต่ำตลอดจนการศึกษาชั้นสูง เพราะฉะนั้นในการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎรสมัยนี้ จึงจำเป็นต้องมีสถานศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้นมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำขุดความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา (จุลสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษวันสถาปนาครบรอบ 48 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2525: 6)

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2476 มีหลักการที่สำคัญตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 มาตรา 25 ข้อ 4 ว่า

ให้เปิดการสอนวิชาต่าง ๆ คือ กฎหมาย การเมือง การเศรษฐกิจ และการบริหาร โดยให้ถือเอาวิชากฎหมายเป็นหลักและวิชาอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบ การสอนในมหาวิทยาลัยนี้ให้มีตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก ปริญญาตรีมี เฉพาะวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้เรียนสำเร็จจะได้รับปริญญา "ธรรมศาสตร์บัณฑิต" ระดับปริญญาโท และปริญญาเอกมี 4 สาขา คือ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และทางการทูต

บัณฑิตศึกษาในประเทศไทยจึงถือได้ว่ามีจุดกำเนิดขึ้น เป็นครั้งแรกในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดให้มีหลักสูตรการศึกษาทางการปกครองถึงระดับปริญญาเอก ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เฉพาะทางด้านพัฒนาการทางด้านกฎหมายและการเมือง เป็นสำคัญ จัด เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สร้างขึ้น เพื่อ เสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง (วิจิตร ศรีสอาน, 2518: 24) นอกจากนั้นยังเป็นการเปิดโอกาสให้ราษฎรที่มีทั้งความรู้และมีประสบการณ์พอสมควรได้เข้าศึกษาได้ รัฐบาลในสมัยนั้น จึง เห็นว่าควร จะ เปิดสอนวิชานิติศาสตร์

และรัฐศาสตร์ให้ได้ระดับมหาวิทยาลัย เช่นในอารยประเทศถึงขั้นปริญญาเอก (Doctor) อันเป็นปริญญาสูงสุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ (วินธรรมศาสตร์, 2523: 2)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระยะหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีผลให้ต้องมีการปรับปรุงมหาวิทยาลัย เริ่มด้วยการตราพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477 ให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีฐานะ เป็นนิติบุคคลดำเนินงานอยู่ในความควบคุมของสภามหาวิทยาลัย มีอำนาจอิสระขึ้นในหลายส่วนโดยเฉพาะด้านวิชาการ ด้านการเงิน และการปกครองภายในมหาวิทยาลัย ช่วงนี้มีคณะและแผนกอิสระสังกัดอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ คณะแพทยศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์และแผนกเภสัชกรรมศาสตร์ คณะและแผนกวิชาเหล่านี้มีสิทธิ์ให้ปริญญาบัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิต และอนุปริญญาในวิชาที่สอนในแผนก (กองแผนงาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ตราพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477 ขึ้น และได้ระบุให้เปิดสอนถึงในระดับปริญญาเอก แต่จากหลักฐานที่ปรากฏได้มีการเปิดรับสมัครเข้าเรียนในระดับปริญญาโทขึ้น เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2482 ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สาขาฟิสิกส์

การบริหารงาน

การบริหารงานบัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรกนั้น สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีแผนกวิชา เป็นผู้ควบคุมดูแลและรับผิดชอบ โดยขึ้นตรงกับคณะวิชาในรูปของคณะกรรมการประจำคณะ (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.อรุณ สรเทศน์, 2529) ส่วนมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มีคณะกรรมการมหาวิทยาลัย เป็นผู้ควบคุมการศึกษาของมหาวิทยาลัยรวมทั้งการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาด้วย (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช, มาตรา 10)

การรับนักศึกษา

ในระยะเริ่มแรก การรับนักศึกษาของทั้งสองสถาบันไม่มีการสอบคัดเลือก ซึ่งได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 มาตรา 39 ว่า

การรับบุคคล เข้าศึกษาในชั้นปริญญาโทของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้นั้นจะต้องได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรจากสถานศึกษาในสยามหรือต่างประเทศ ซึ่งมี วิทยฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ก็ให้ผ่อนผัน เข้าศึกษาปริญญาโทได้ทันที แต่ก่อนที่จะผ่อนผัน มหาวิทยาลัยอาจกำหนดให้มีการสอบไล่ เฉพาะวิชา

สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าเรียนในระดับปริญญาโทไว้คือ "ผู้สมัครจะต้องได้รับปริญญาทางอักษรศาสตร์บัณฑิต หรือปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต หรือ ปริญญา จากมหาวิทยาลัยอื่น" (ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ 2482: 22) และผู้เรียนชั้นปริญญาโทในระยะเริ่มแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้แก่ผู้ที่ได้รับปริญญาตรี ในสาขาเดิมนั่นเอง วัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งของการรับนักศึกษาเข้าเรียนในชั้นปริญญาโท ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในช่วงนี้คือ การฝึกฝนบุคคล เพื่อเตรียม เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่อไป ซึ่งผู้เรียนนอกจากจะศึกษาในชั้นปริญญาโทแล้ว ยังต้องสอนหนังสือให้แก่บัณฑิตในชั้นปริญญาตรีด้วย โดยสอนสัปดาห์ละ 20 ชั่วโมง ได้รับเงินเดือนเดือนละ 60 บาท (สัมภาษณ์โกวิท สุจริตกุล มหามบัณฑิตคนแรกภาควิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ : 2530)

สาขาวิชาที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา

การศึกษาในชั้นปริญญาโทมีลักษณะที่ต่างออกไปจากชั้นปริญญาตรี โดยที่การศึกษาจะมุ่ง ไปในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ และต้องมีการศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งลงไป เฉพาะด้าน มหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้พิจารณาถึงการศึกษาระดับปริญญาโทในช่วงนั้น โดยในปีแรกทาง มหาวิทยาลัยยังไม่เปิดสอนชั้นปริญญาโท ดังรับสั่งของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ กรรมการ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองชุดแรกว่า

คำสอนชั้นปริญญาโทนี้จำเป็นจะต้องทำให้ดียิ่ง มหาวิทยาลัยของเราเพิ่งแรกเปิดใหม่มี โครงการใหญ่โต ควรขยายกิจการอยู่ในสายตาของชนชาวต่างประเทศ เราจะต้องแสดง ความสามารถให้เขาเห็นและทำการสอนของเราให้อยู่ในระดับเดียวกันกับการสอนใน มหาวิทยาลัยต่างประเทศ คำสอนชั้นปริญญาโทจะใช้เวลามาก ถ้าจะให้เปิดสอนในปีนี้ ใน เวลากระชั้นชิดเกรงว่าคำสอนจะไม่ดีพอจะทำให้ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยเสื่อมได้ สถานที่ สำหรับการสอนนั้นแล้ว ก็ยังขาดอยู่ ฉะนั้นจึงมีความเห็นว่า ถ้าจะงดเปิดสอนในปีนี้ ไป เปิด ในสมัยที่หนึ่งศกหน้า ให้ผู้สอนมีเวลาเตรียมเพียงพอ จะได้ผลดีกว่า (รายงานการประชุมคณะกรรมการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ครั้งที่ 13/2477 วันที่ 31 ธันวาคม พุทธศักราช 2477)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจึงได้เริ่มสอนวิชาตามหลักสูตรชั้นปริญญาโท 4 ทางคือ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต

ในปี พ.ศ. 2482 เริ่มสอนวิชาการบัญชีซึ่งมีหลักสูตร 5 ปี ผู้ที่สำเร็จปีที่ 3 จะได้รับประกาศนียบัตรการบัญชีซึ่งเทียบเท่าปริญญาตรี และผู้ที่สำเร็จปีที่ 5 จะได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบัญชีซึ่งเทียบเท่าปริญญาโท

และในปีเดียวกันนี้เอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการศึกษาชั้นปริญญาโท และได้มีผู้สมัครเข้าเรียนทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นปีแรก สาขาวิชาที่เปิดสอนในช่วงแรกมีดังนี้คือ ปริญญาอักษรศาสตร์เปิดสอนสาขาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาบาลี และประวัติศาสตร์

ปริญญาวิทยาศาสตร์ เปิดสอนสาขาคณิตศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ และชีววิทยา (ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ 2482: 22)

ปี พ.ศ. 2484 ได้เปิดสอนในคณะวิศวกรรมศาสตร์

การจัดหลักสูตร

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 มาตรา 27 กำหนดให้ผู้ศึกษาต้องเรียนวิชาตามประเภทต่าง ๆ ที่ตนสมัคร คือ

1. ปริญญาโททางนิติศาสตร์ เรียนวิชาประวัติศาสตร์ กฎหมายอาชญาวิทยา กฎหมายอาชญาพิสดาร กฎหมายแพ่งและพาณิชย์พิสดาร กฎหมายของประเทศแองโกลแซกซอน กฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย การฝึกหัดในทางอรรถคดี และวิชาอื่น ๆ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยจะกำหนดเพิ่มเติม

2. ปริญญาโททางรัฐศาสตร์ เรียนวิชาประวัติศาสตร์การปกครอง กฎหมายปกครองพิสดาร กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งพิสดาร อาชญาวิทยา วิทยาศาสตร์ การคลัง การทะเบียนและสถิติพยากรณ์ ความรู้ทั่วไปในการสาธารณสุขและสาธารณสุขการ ความรู้ทั่วไปในการศึกษาศาสนาและศิลปากร ความรู้ทั่วไปในการพาณิชย์ คมนาคม เกษตรอุตสาหกรรมโยธา วิทยาศาสตร์ การฝึกหัดงานในทบวงการ เมืองของรัฐบาลหรือฝึกหัดงานในที่อื่นซึ่งมหาวิทยาลัยจะได้กำหนดและวิชาอื่น ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยจะกำหนดเพิ่มเติม

3. ปริญญาโทในทางเศรษฐศาสตร์ เรียนวิชาประวัติศาสตร์ ทัศนศึกษาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์พิสดาร กฎหมายอุตสาหกรรมการทะเบียนสถิติพยากรณ์ กฎหมายกรรมการ วิทยาศาสตร์การคลังและกฎหมายการคลัง การธนาคารและเครดิตสถาน การบัญชี ความรู้ทั่วไป ในการสาธารณสุขและสาธารณสุขการ ความรู้ทั่วไปในเทคนิคการพาณิชย์ คมนาคม เกษตร อุตสาหกรรมโยธา วิทยาศาสตร์ การฝึกหัดงานในทรวงการ เมืองของรัฐบาลหรือการฝึกงานใน ที่อื่นซึ่งมหาวิทยาลัยจะกำหนดและวิชาอื่น ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยจะกำหนดเพิ่มเติม

4. ปริญญาโทในทางการทูต เรียนวิชาประวัติศาสตร์การ เกี่ยวพันระหว่างประเทศ พิศดาร สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ สันนิบาตชาติ ข้อตกลงระหว่าง ประเทศสมัยปัจจุบัน การเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กฎหมายการปกครอง เมืองขึ้นของต่างประเทศ มารยาทและการสมาคมกับคนต่างประเทศ สุนทรพจน์และท่วงทีภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ ซึ่งรู้ดี หนึ่งภาษา รู้ปานกลางหนึ่งภาษา การฝึกหัดทำงานในกระทรวงการต่างประเทศในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าประจำแผนก หรือการฝึกหัดในที่อื่น ซึ่งมหาวิทยาลัยจะกำหนดให้ และวิชาอื่น ๆ ซึ่ง มหาวิทยาลัยจะกำหนดเพิ่มเติมอีก

ในปี พ.ศ. 2482 คณะกรรมการมหาวิทยาลัยได้ตราข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาวิชาการ บัญชี พุทธศักราช 2483 กำหนดวิชาที่จะต้องศึกษาวิชาการบัญชี ดังนี้

1. การเลขานุการ 2. ความรู้ทั่วไปในการพาณิชย์ 3. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 4. การสาธารณสุขและการเทศบาล 5. การเศรษฐศาสตร์ 6. การคลังและการธนาคาร 7. การบัญชี 8. การตรวจบัญชี 9. ภาษาต่างประเทศ 10. การฝึกหัดงานในทางบัญชีใน คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือในสำนักตรวจบัญชีของเอกชน หรือกับผู้อำนวยการตรวจบัญชี ซึ่งมหาวิทยาลัยรับรองแล้ว เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปี เริ่มตั้งแต่เมื่อเข้าศึกษาลักษณะวิชาในภาค 1 ปีที่ 3

หลักสูตรการศึกษาวิชาการบัญชียี่มีกำหนด 5 ปี แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือภาคหนึ่ง 3 ปี และภาคสอง 2 ปี

ผู้สอบไล่ได้ครบทุกปีในภาคหนึ่ง และได้ทำการฝึกหัดในทางบัญชีมาด้วยเป็น เวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี แล้วจึงมีสิทธิที่จะได้รับประกาศนียบัตรการบัญชีจากมหาวิทยาลัย เทียบ เทาปริญญาตรี

ผู้สอบสำเร็จทั้ง 2 ภาค และได้ทำการฝึกหัดงานในทางบัญชีดังกล่าวแล้วในข้อ 10 ข้างต้น จึงมีสิทธิที่จะได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบัญชีจากมหาวิทยาลัย เทียบ เท่ากับปริญญาโท

การศึกษาชั้นปริญญาเอกนั้น ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 มาตรา 28 กำหนดไว้ดังนี้คือ ปริญญาเอกในทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และทางการทูต มีการค้นตำราภาษาอังกฤษ การค้นตำราภาษาฝรั่งเศส และการแต่งตำราภาษาไทย สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตรในระยะ เริ่มแรกอาจารย์ผู้ควบคุม เป็นผู้กำหนดและแนะนำให้ผู้เรียนทำการค้นคว้าทดลอง จนมีพื้นฐานและทักษะที่เชี่ยวชาญมากพอในงานนั้น ๆ จึงกำหนดให้ทำวิทยานิพนธ์ โดยต้องส่งผลงานและรายงานผลจนเป็นที่พอใจแก่คณะกรรมการประจำคณะ (สัมภาษณ์โกวิท สุจริตกุล : 2530)

การเรียนการสอน

ในระยะนี้ ถึงแม้มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจะเป็นมหาวิทยาลัย เปิดแบบตลาดวิชา แต่การเรียนการสอนในระดับปริญญาโทตามระเบียบการศึกษาชั้นปริญญาโท ซึ่งประกาศเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2479 ได้กำหนดให้นักศึกษาต้องมาฟังคำสอน และให้นับเป็นคะแนนในการสอบไล่เพื่อเลื่อนเทอมการศึกษาแล้วไม่เกิน 30% ของวิชาหนึ่ง ๆ ยกเว้นจะอาศัยอยู่ต่างจังหวัดหรือด้วยเหตุผลอื่นตามที่มหาวิทยาลัยเห็นสมควรจึงจะยกเว้นไม่ต้องเข้าฟังการสอนในชั้นเรียน แต่นักศึกษาจะต้องส่งงาน (Assignment) แสดงความสามารถของตนต่อผู้สอน นับได้ว่าเป็นการอนุโลมเหตุการณ์ และตามความจำเป็นของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี (บุญเย็น วอทอง : 79) และในช่วงนี้การศึกษาชั้นปริญญาโททุกสาขายังไม่มีการเขียนวิทยานิพนธ์ แต่ใช้การสอบเรียงความขนาดยาวประมาณ 15 - 20 หน้า โดยให้นำตำราเข้าไปค้นคว้าเรียบเรียงในท้องสอบได้ และต้องทำให้เสร็จภายในเวลา 4 ชั่วโมง ในการสอบนี้ ผู้สอบจะต้องเรียบเรียงข้อความให้เข้ากับมาตรฐาน เป็นที่พอใจของกรรมการ จึงจะสอบได้ (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ เดือน มუნนาค ในฐานะ เลขานุการคนแรกของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ส่วนวิธีการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จะเป็นไปในลักษณะให้นักศึกษาได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง กำหนดหัวข้อให้นักศึกษาค้นคว้า การอภิปราย วิจารณ์ในเรื่องต่าง ๆ วิชาบางอย่างซึ่งอาจแสดงให้เห็นได้ ผู้สอบจะได้พานักศึกษาไปดูประกอบด้วย สำหรับตำราเรียน ทางมหาวิทยาลัยพยายามจัดให้มีตำราภาษาไทย นอกจากนี้ยังได้จัดเจ้าหน้าที่แปลตำราต่างประเทศสำหรับนักศึกษาที่ต้องการดังกล่าว และมีปัญหา

เรื่องตำราภาษาต่างประเทศอีกด้วย โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปริญญาเอก มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีการสอนภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสเพิ่มเติม เพื่อช่วยผู้ศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญในภาษานั้น ๆ สามารถจะทำการค้นคว้าตำราต่างประเทศได้ด้วยตนเอง (ระเบียบการศึกษาชั้นปริญญาโท ประกาศเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2479)

ในสมัยแรกตั้งนั้น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองยังไม่มีอาจารย์ประจำทางมหาวิทยาลัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาจากหน่วยราชการต่าง ๆ มาทำการสอน ซึ่งมีทั้งชาวต่างประเทศ และคนไทย สำหรับอาจารย์ชาวต่างประเทศทางมหาวิทยาลัยได้เตรียมการจัดโครงการผู้ช่วยอาจารย์ขึ้น เพื่อเป็นล่ามให้กับอาจารย์ชาวฝรั่งเศสและเป็นอาจารย์ผู้ช่วยจัดทำตำราด้วย (วันธรรมศาสตร์ 2523: 9)

สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในช่วงแรก ที่รับนิสิตเข้าเรียนระดับปริญญาโทนั้นมีผู้เรียนสาขาวิชาละ 1 คน นิสิตและอาจารย์มีโอกาสพบปะสนทนาด้วยกันทุกวัน อาจารย์จะเป็นผู้แนะนำตำราให้ผู้เรียนไปค้นคว้า และคอยติดตามผล ในระยะนั้นจะเป็นอาจารย์ชาวต่างประเทศเป็นส่วนมาก เนื่องจากอาจารย์คนไทยยังมีน้อย ตำราเรียนส่วนใหญ่เป็นภาษาต่างประเทศ

ผู้เรียนต้องค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองโดยมีอาจารย์เป็นผู้แนะนำและให้คำปรึกษาและต้องทำวิทยานิพนธ์เสนอต่อกรรมการประจำคณะ ในการสอบวิทยานิพนธ์จะมีอาจารย์จากภาควิชาต่าง ๆ ในคณะวิทยาศาสตร์เข้าร่วมเป็นกรรมการสอบ จึงจะสำเร็จหลักสูตรในระดับปริญญาโท

ระยะเวลาการศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำหนดระยะเวลาการศึกษาในระดับปริญญาโทไว้ไม่น้อยกว่า 2 ปี หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนในระดับปริญญาเอกกำหนดระยะเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า 2 ปี หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท หรือไม่น้อยกว่า 3 ปี หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ 2482: 22 - 47) ส่วนมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองไม่มีกำหนดระยะเวลาการศึกษาในระดับปริญญาโท แต่ได้กำหนดหลักสูตรสำหรับปริญญาชั้นหนึ่ง ๆ ไว้ โดยกำหนดออกเป็นภาคต่าง ๆ ในภาคหนึ่ง ๆ ให้แยกออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ถ้าวิชาใดมีปริมาณหรือคุณภาพมากจะแยกวิชานั้นออกเป็นหลายลักษณะก็ได้ ผู้ศึกษาจะต้องสอบวิชาให้สำเร็จในภาคหนึ่งแล้ว จึงจะมีสิทธิสอบในภาค 2 และภาคต่อ ๆ ไปตามลำดับ โดยมหาวิทยาลัยกำหนดการสอบไล่ปีละสองครั้งเป็นอย่างน้อย (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 มาตรา 29)

บัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรกของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (2486 - 2503)

มหาวิทยาลัยทั้งในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึง พ.ศ. 2500 มีลักษณะเป็นสถาบันวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะสาขา หลังจากการจัดตั้งมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแล้วในปี พ.ศ. 2486 ก็ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยพร้อมกันอีก 3 แห่ง จัดเป็นมหาวิทยาลัยตามความต้องการของหน่วยงานระดับกระทรวง เพื่อสนองความต้องการกำลังคนของกระทรวงเจ้าสังกัด คือ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ตั้งขึ้นตามความต้องการของ กระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุน วิชาการด้านเกษตรกรรมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดตั้งขึ้นเมื่อส่งเสริมศิลปะและ วัฒนธรรมของชาติ (วิจิตร ศรีสอาน, 2518: 25)

สถาบันอุดมศึกษาในช่วงนี้ นอกจากจะได้รับอิทธิพลทางการเมืองและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยแล้ว การเร่งรัดพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชาติก็เป็นอิทธิพลที่สำคัญอีกอัน หนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านอุดมศึกษาเป็นอันมาก โดยเฉพาะการศึกษาในระดับที่สูงกว่า ปริญญาตรี สืบเนื่องจากความต้องการกำลังคนในระดับสูง และความคิดที่ว่าการศึกษาในระดับที่เหนือ กว่าปริญญาตรีน่าจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะในสาขาที่ประเทศชาติกำลังมีความต้องการ เพราะการที่จะส่งผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีไปศึกษาต่อต่างประเทศนั้น เป็นการลงทุน สูงและต้องใช้จ่ายสูงมาก รวมทั้งอาจไม่สัมพันธ์กับความต้องการของประเทศไทย จึงได้มีการ พิจารณาย้ายการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้วใน ประเทศไทย

ด้วยสาเหตุการขาดแคลนกำลังคนระดับสูง ในสาขาที่ประเทศกำลังมีความต้องการ ในปี พ.ศ. 2498 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์จึงได้เปิดทำการสอนชั้นปริญญาโทและ เอกในสาขาแพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ และสาธารณสุขศาสตร์ เพื่อผลิตกำลังคนระดับสูงให้แก่กระทรวงสาธารณสุข เนื่องจาก ในขณะนั้นกระทรวงสาธารณสุขประสบกับปัญหาการขาดกำลังคน ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มที่ โดยเฉพาะการขาดแคลนอาจารย์ในโรงเรียนแพทย์ ที่เรียกว่า pre-clinic ซึ่งเป็นอุปสรรค อย่างมากในการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์อื่น ๆ นี่ก็คือจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งโครงการบัณฑิตศึกษาทาง pre-clinic ขึ้นมา (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ สฤจไทย อดีตคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2530)

สำหรับการ เปิดสอนชั้นปริญญาโทในมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ในระยะ เริ่มแรกนั้น สืบ เนื่องมาจากองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่ง เอเชียอาคเนย์ (SEATO) ได้ขอความร่วมมือ มายังมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ให้ช่วย เปิดสอนระดับปริญญาโทของนักเรียนทุนซีโต ซึ่งเป็นชาว ฟิลิปปินส์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์จึงได้เปิดทำการสอน เป็นครั้งแรกในปี 2499 ทางด้าน กสิกรรมและสัตวบาล เนื่องจากมีความพร้อมมากกว่าสาขาวิชาอื่น ๆ ในปีแรกที่เปิดสอนมีผู้สมัคร เข้าเรียน 5 คน เป็นคนไทย 4 คน และเป็นชาวฟิลิปปินส์ 1 คน (บรรเจิด คุติการ 2522: 89)

และในปีเดียวกันนี้เองวิทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาเขตประสานมิตร ได้เปิดสอนชั้น ปริญญาโทในสาขาจิตวิทยาพัฒนาการขึ้น เป็นครั้งแรก ด้วยความร่วมมือของสถาบันระหว่างชาติ สำหรับการค้นคว้าเรื่อง เด็ก เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการต้องการ เพิ่มคุณวุฒิให้แก่ผู้บริหารสถาน ศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ ศึกษาธิการเขต ศึกษาธิการจังหวัด เนื่องจากขณะนั้นมีผู้สำเร็จปริญญาตรี ทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต่าง ๆ ต้องมีวุฒิเพิ่มสูงขึ้นด้วยเพื่อผลในด้ว การบังคับบัญชา (สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2530)

ส่วนมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการ เมืองได้ เปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2495 พร้อมทั้งตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศักราช 2495 ออกบังคับใช้ ในปี พ.ศ. 2497 ได้เปิดหลักสูตรชั้นปริญญาโทในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ขึ้นในคณะรัฐศาสตร์ และในปี 2498 สาขาวิชานี้ได้รับการปรับปรุงขึ้น เป็นคณะวิชา โดยองค์การ ยูซอมได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาศึกษาการบริหารราชการในประ เทศไทย และจัดทำข้อเสนอต่อรัฐบาลให้มี การปรับปรุงและส่งเสริมมาตรฐานการสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นในคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดย เจรจาขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา แห่งสหรัฐอเมริกา ได้เซ็นสัญญาร่วมกัน จุดประสงค์ของสัญญาเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือในการจัดตั้ง คณะรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อสอนวิชาในชั้นปริญญาตรี โท และเอก ดำเนินการฝึกอบรมข้าราชการ ทำการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ จัดตั้งห้องสมุด และทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาทางวิชาการแก่รัฐบาล (วันธรรมศาสตร์, 2525: 22)

ในปี พ.ศ. 2499 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดสอนชั้นปริญญาโทในคณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง เพิ่มขึ้นอีก 1 สาขา นอกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะได้ดำเนินการเปิดสอนชั้นปริญญาโทของมหาวิทยาลัยเองแล้ว ในปี พ.ศ. 2501 องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกัน แห่งเอเชียอาคเนย์ได้ตกลงจัดตั้ง SEATO GRADUATE SCHOOL ขึ้นในคณะวิศวกรรมศาสตร์ เป็นสถาบันสมทบอยู่ในเครือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รายงานการประชุมมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 215/2501 วันที่ 7 เมษายน 2501) ดำเนินการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ในชั้นปริญญาโท ปริญญาเอก และประกาศนียบัตรชั้นสูง เริ่มเปิดรับนักศึกษาเป็นปีแรกในปี พ.ศ. 2501 สาขาวิศวกรรมศาสตร์

บัณฑิตศึกษาในช่วงนี้ มีมหาวิทยาลัยที่เปิดทำการสอนในระดับบัณฑิตศึกษารวมทั้งสิ้น 5 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พร้อมทั้งได้มีวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ซึ่งดำเนินการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเทียบเท่ามหาวิทยาลัย เริ่มเปิดทำการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาอีก 1 แห่ง การเปิดสอนชั้นบัณฑิตศึกษาในสถาบันทั้ง 5 แห่ง พอสรุปได้คือ

1. แร่กระตุ่นจากภายนอก เช่น องค์การระหว่างประเทศ หน่วยงานของรัฐบาล
2. การขาดแคลนกำลังคนในสาขาที่มีความจำเป็นด่วน เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาในอนาคต

การบริหารงาน

การบริหารของแต่ละสถานศึกษาในช่วงนี้ ยังอยู่ในความรับผิดชอบของคณะวิชา โดยเป็นในรูปแบบของคณะกรรมการ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีคณะกรรมการประจำคณะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีคณะกรรมการมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มีคณะบัณฑิตวิทยาลัย และวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร มี Graduate Committee เป็นผู้ดำเนินงานในระยะนี้ สถานศึกษาหลายแห่งได้รับความสนับสนุนและช่วยเหลือจากต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยอินเดียนาได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ทางวิชาการมาช่วยเหลือในการดำเนินงานขั้นต้นของคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร และได้คัดเลือกบุคคลส่งไปศึกษาและดูงาน ณ สหรัฐอเมริกา เมื่อสำเร็จกลับมา บุคคลเหล่านี้ก็ได้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาเดิมโดยรับงานต่อจากเจ้าหน้าที่ที่ทางมหาวิทยาลัยอินเดียนาส่งมาช่วยเหลือตามสัญญา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์
ในการวางรากฐานการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์การแพทย์
วิทยาศาสตร์อนามัย ในสถานศึกษาทั้งสองแห่ง

สาขาวิชาที่เปิดสอน

สาขาวิชาที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2486 - 2507 มีดังนี้

มหาวิทยาลัย / วิทยาลัย	ปีการศึกษา	สาขาวิชาที่เปิดสอนระดับปริญญาโท
1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2482	1. อักษรศาสตร์ (ภาษาไทย ประวัติศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์)
	2482	2. วิทยาศาสตร์ (ฟิสิกส์ เคมี คณิตศาสตร์ ชีววิทยา)
	2484	3. วิศวกรรมศาสตร์ (ไฟฟ้า โยธา ยานยนต์ สุขาภิบาล)
	2499	4. รัฐศาสตร์ (การปกครอง)
2. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	2477	1. นิติศาสตร์
	2477	2. บัญชี
	2477	3. รัฐศาสตร์
	2477	4. เศรษฐศาสตร์
	2498	5. รัฐประศาสนศาสตร์
3. มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์	2486	1. แพทยศาสตร์ (กายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา จุลชีววิทยา)
	2486	2. เภสัชศาสตร์
	2486	3. สาธารณสุขศาสตร์
4. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	2499	กลีกรรมและสัตวบาล
5. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร	2499	จิตวิทยาพัฒนาการ

การรับนักศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ถึงปี พ.ศ. 2496 การรับนักศึกษาเข้าเรียนไม่มีการสอบคัดเลือก ผู้เรียนจึงได้แก่ผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีในสาขาวิชาเดิมและเรียนต่อชั้นปริญญาโทขึ้นไป จนถึง พ.ศ. 2497 ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยได้มีมติให้ผู้สมัครเรียนชั้นปริญญาโทในคณะวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ จะต้องได้คะแนนรวมตั้งแต่ 70 % ขึ้นไป หรืออยู่ในดุลยพินิจของคณะ ส่วนคณะอักษรศาสตร์ กำหนดให้ผู้สมัครต้องได้เกียรตินิยม (รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 188/2497 วันที่ 25 พฤษภาคม 2497)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รับนักศึกษาจากผู้สำเร็จปริญญาตรีหรือประกาศนียบัตรชั้นสูงที่เทียบเท่าปริญญาตรีจากในและต่างประเทศ ตามเงื่อนไขและข้อบังคับของมหาวิทยาลัย โดยไม่มีการสอบคัดเลือก (สัมภาษณ์ นายอาภา ภมรบุตร รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต รุ่นปี พ.ศ. 2498 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2530)

ผู้เข้าศึกษาในคณะแพทยศาสตร์ในช่วงแรกวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งต้องการผลิตอาจารย์ทาง Preclinic เนื่องจากขาดแคลนแพทย์ที่จะมาเป็นอาจารย์สอนแพทย์ เนื่องจากแพทย์ไปต่างประเทศมาก จึงมีความจำเป็นต้องรับผู้เรียนจบทางด้านวิทยาศาสตร์มาฝึกฝน เพื่อผลิตออกมาเป็นอาจารย์สอนแทนผู้ที่สำเร็จทางด้านแพทย์โดยตรง โดยทางมหาวิทยาลัยจะพิจารณาถึงความเหมาะสม เฉพาะสาขานั้น ๆ การรับนักศึกษาจึงคัดเลือกจากผู้เรียนจบปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์เป็นหลักสำคัญและผู้สมัครทุกคนจะต้องสอบผ่าน TOFEL ให้ได้ระดับคะแนน 450 (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ สกุลไทย สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2529)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะต้องสำเร็จปริญญาตรีทางด้านเกษตรศาสตร์เทียบเท่า และวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร การพิจารณารับ เข้าศึกษาจะดูจากความถนัดทางวิชาการในด้านต่าง ๆ

การจัดหลักสูตร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลักสูตรการเรียนรายวิชา ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ในช่วงหลังนี้ได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องทำวิทยานิพนธ์ในชั้นปริญญาโท (อาภา ภมรบุตร 2530) ส่วนระดับปริญญาเอกคณะกรรมการมหาวิทยาลัยได้ตราข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาปริญญาเอก พุทธศักราช 2483 มีหลักการที่สำคัญ คือ

การศึกษาในชั้นปริญญาเอกให้กระทำโดยวิธีศึกษาและค้นคว้าในตำราภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตามที่มหาวิทยาลัยจะได้อนุมัติอย่างน้อย 2 ภาษา ในลักษณะวิชาต่าง ๆ เป็นเวลาอย่างน้อยหนึ่งปี ในการศึกษาและค้นคว้านี้ มหาวิทยาลัยจะได้จัดให้มีผู้แนะนำด้วย เมื่อนักศึกษาได้กระทำการศึกษาค้นคว้ามาครบหนึ่งปีแล้ว มหาวิทยาลัยจะได้สอบไล่วิธีการที่จะค้นคว้า และสอบไล่ได้แล้วจะต้องเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เป็นภาษาไทย เรื่องที่จะเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์นั้น จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ประสานการมหาวิทยาลัยก่อน เมื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เสร็จแล้ว และประธานการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ได้ตรวจแล้ว นักศึกษาจะต้องขออนุญาตจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ประสานการแล้วจึงจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ขึ้นได้ (ข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาเอก ประกาศ ณ วันที่ 11 ตุลาคม พุทธศักราช 2483) แต่ต่อมาภายหลังหลักสูตรได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละช่วง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระยะเริ่มแรกไม่มีการตราข้อบังคับการเรียนในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาอย่างเป็นทางการ เนื่องจากในช่วงนั้นประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงภาวะสงคราม โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2486 - 2487 สถานะการณ์ของบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะของสงคราม จึงต้องทำการปิดมหาวิทยาลัยโดยไม่มีกำหนด และเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนระดับบัณฑิตศึกษาในช่วงนี้คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นชาวต่างชาติถูกจับกุมตัว บัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรกจึงเริ่มต้นอย่างมีอุปสรรค จนถึงปี พ.ศ. 2497 เมื่อบ้านเมืองเข้าสู่สภาพปกติจึงได้เริ่มมีการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีผู้สนใจเรียนมากขึ้น ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยจึงได้มีการพิจารณาเกณฑ์การรับนิสิตเข้าเรียนเข้มงวดมากขึ้น ส่วนหลักสูตรคณะและภาควิชายังคงเป็นผู้รับผิดชอบอยู่เช่นเดิม

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์หลักสูตรเป็นภาษาอังกฤษตลอดหลักสูตร เนื่องจากวัตถุประสงค์ของหลักสูตรต้องการให้เสมือนผู้เรียนไปเรียนต่อต่างประเทศ ในช่วงแรกจัดตั้งเป็นคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัย เรียกว่าคณะบัณฑิตวิทยาลัย (Faculty of Graduate Study)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในช่วงแรกมีคณะกรรมการเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรจะมี Graduat Committee เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ เนื่องจากหลักสูตรชั้นปริญญาโทของทั้งสองสถาบัน เปิดขึ้นด้วยความรีบเร่งและยังไม่มีความพร้อม แต่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ภายหลังต่อมาจึงได้มีการตราข้อบังคับต่าง ๆ ออกมาใช้ให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

การเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ส่วนมากเป็นการเรียนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง หากเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์จะมีการทดลองและปฏิบัติการประกอบด้วย เนื่องจากแต่ละสาขาวิชายังมีผู้เรียนเป็นจำนวนน้อยมาก แต่ทุกสาขาวิชาต้องทำวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงนี้ได้มีการกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรายวิชา การสอบ Expose การสอบสัมภาษณ์วิชาความรู้ในด้านต่าง ๆ และการทำวิทยานิพนธ์ การเรียนการสอนจะประกอบด้วย การบรรยาย การแนะนำให้ผู้เรียนค้นคว้าเป็น แนะนำตำราเรียน และการทำวิทยานิพนธ์ (สัมภาษณ์ นายอภา ภมรบุตร สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2530)

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กำหนดให้การเรียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดหลักสูตร และต้องส่งวิทยานิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ กำหนดให้ผู้เรียนเรียนเต็มเวลาเป็นระยะเวลา 2 ปี ผู้ที่ทำงานแล้วจะต้องได้รับอนุญาตให้ลามาเรียนได้เต็มที่ และในการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิต อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ส่วนมากมักจะให้ทำวิจัยย่อย เพื่อประกอบงานวิจัยของอาจารย์ (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ สกลไทย อดีตคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์: 2529)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในช่วงแรกผู้เข้ามาเรียนนอกจากจะเรียนรายวิชาตามที่คณะกรรมการกำหนดแล้ว ทุกคนจะต้องทำวิทยานิพนธ์รวมทั้งการทำวิจัยต่าง ๆ ผู้ที่ทำงานแล้ว จะต้องลามาเรียน การทำวิจัยนั้นจะนำปัญหาของ สังคมและประเทศมาเป็นหัวข้อในการวิจัย (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด คดีการ อดีตคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: 2529)

วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร การเรียนเป็นระบบทวิภาค คณะกรรมการ Graduate Committee เป็นผู้จัดทำหลักสูตร : และผู้เรียนทุกคนต้องส่งปริญญาโท (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร: 2529)

จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2485 คือ ปีการศึกษา 2500 มีผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละปีดังนี้

จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2485 ถึง 2490

ปีการศึกษา	2485			2487			2488			2489			2490			รวมตั้งแต่ปีการศึกษา 2485 - 2490		
	ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม	
		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย
วิทยาศาสตร์	1	-	1	1	1	2	-	-	-	1	1	2	-	-	-	3	2	5
วิศวกรรมศาสตร์	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
อักษรศาสตร์	-	-	1	1	1	2	-	4	-	-	-	-	-	1	1	1	6	7
รวม	1	-	1	2	2	4	1	4	5	1	1	2	-	1	1	5	8	13

จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2494 ถึง 2500

ปีการศึกษา	2494			2495			2497			2498			2499			2500			รวมตั้งแต่ปีการศึกษา 2485 - 2500		
	ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม		ชาย	รวม	
		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย		หญิง	ชาย
วิทยาศาสตร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	5
วิศวกรรมศาสตร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	2	2	13	-	13	-	-	13
อักษรศาสตร์	1	1	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	1	16	17	-	-	17
รวม	-	1	1	2	2	2	3	3	2	2	2	2	12	2	2	17	18	2	17	18	35

หมายเหตุ : เริ่มมีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต ตั้งแต่ปี 2485 เป็นต้นไป

: ปีการศึกษา 2486, 2491, 2492, 2493 และ 2496 ไม่มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีผู้สมัครเข้าศึกษาต่อในชั้นปริญญาโทนับตั้งแต่แรกมาจนถึง พ.ศ. 2496 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่ทางมหาวิทยาลัยได้สอนตามหลักสูตรเดิม ได้มีผู้เข้าศึกษาและสำเร็จปริญญาโทดังนี้

ปริญญาโททางนิติศาสตร์ มีผู้สมัครเข้าเรียนทั้งสิ้น 1,362 คน เรียนสำเร็จ 31 คน
ปริญญาโททางรัฐศาสตร์และการทูต มีผู้สมัครเข้าเรียนทั้งสิ้น 407 คน เรียนสำเร็จทางรัฐศาสตร์ จำนวน 38 คน ทางการทูต จำนวน 3 คน

ปริญญาโททางเศรษฐศาสตร์ มีผู้สมัครเข้าเรียนทั้งสิ้น จำนวน 514 คน เรียนสำเร็จ 32 คน

สำหรับชั้นปริญญาเอกมีผู้สมัครเรียนทางนิติศาสตร์ 10 คน ทางเศรษฐศาสตร์ 11 คน ทางรัฐศาสตร์ 5 คน แต่ไม่ปรากฏว่ามีผู้สำเร็จปริญญาเอกตามหลักสูตรเก่าเลย (บุญเย็น วอทอง, 2512: 113)

สำหรับมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ในช่วงนี้ผู้เรียนมีจำนวนน้อย เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มเปิดสอน ในแต่ละปีจึงมีผู้สำเร็จออกมาน้อยเช่นเดียวกัน

สรุป

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทยได้เปิดสอนขึ้นเป็นครั้งแรกในมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เนื่องจากประเทศในขณะนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผู้บริหารประเทศมีความประสงค์ในการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับสูง เพื่อจะใช้เป็นรากฐานต่อการปกครองซึ่งยังเป็นของใหม่ในประเทศไทย และเพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาในมหาวิทยาลัยให้ทัดเทียมกับต่างประเทศ ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ทำให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต้องปรับจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยการตราพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477 ขึ้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ระบุให้มหาวิทยาลัยเปิดทำการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา แต่อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2477 ในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เปิดสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต

ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดสอนปริญญาโทขึ้นเป็นครั้งแรก โดยเปิดสอนในคณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ทางสาขาฟิสิกส์

การบริหารงาน บัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรกจะบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ ประจำคณะ คณะกรรมการมหาวิทยาลัย คณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัย และ Graduate Committee

การรับนักศึกษา ในช่วงปี พ.ศ. 2477 - 2482 การรับนิสิต นักศึกษาเข้าเรียนในชั้นปริญญาโทไม่มีการสอบคัดเลือก ต่อมาเมื่อมีผู้แสดงความจำนงขอเข้าเรียนมากขึ้น บางสถาบันจึงต้องมีเกณฑ์กำหนดในการรับนิสิต นักศึกษา โดยดูจากผลการเรียนในระดับปริญญาตรี และพิจารณาถึงความเหมาะสมในสาขาที่จะเข้าศึกษา

การจัดหลักสูตร หลักสูตรของทุกสถาบันได้เน้นการทำวิจัย หรือทำวิทยานิพนธ์โดยถือเป็น ส่วนหนึ่งของหลักสูตรในชั้นปริญญาโท ส่วนหลักสูตรในระดับปริญญา เอกมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนมีจุด มุ่งหมายที่จะได้นำมาสร้างตำราเรียนต่อไป เนื่องจากการศึกษาชั้นสูงยังขาดแคลนตำราที่เป็นภาษาไทย จึงต้องการข้อเขียนที่พอจะเชื่อถือได้

วิธีการเรียนการสอน การสอนจะเป็นวิธีการสอนแบบบรรยาย การค้นคว้าด้วยตนเอง การทดลองปฏิบัติการ การฝึกงาน และการทำวิทยานิพนธ์

การจัดตั้งบัณฑิตศึกษาในระยะเริ่มแรก แต่ละสถาบันมีจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งแตกต่างกัน อาจจำแนกออกได้ในแต่ละสถาบันดังนี้คือ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เป็นปึกแผ่น มั่นคง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตอาจารย์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ในโรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เปิดสอนเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงาน บัณฑิตศึกษาใน ประเทศไทยจึงมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตามได้เป็นการวางรากฐานของการ บัณฑิตศึกษาต่อมาจนถึงปัจจุบัน